

Завоевателят на миражите

90 години от рождението на Стефан Дичев



На 9 януари се навършват 90 години от рождението на един от най-обичаните и популярни български писатели – Стефан Дичев!

Роден и израстъл в старопрестолния град, Дичев завършва гимназия във Велико Търново през 1938 г., след което следва Строително инженерство в Чехия. Завършва право в Софийския университет през 1943 г. Известно време се увлича от политикономически науки, след което се отдава на писателска и редакторска дейност. Той е директор и един от създателите на поредицата „Световна класика“ в издателство „Народна култура“, а от 1962 до 1990 г. е основател и главен редактор на известното младежко списание „Космос“.

Още с първия си исторически роман-диалогия „За свободата“ (1954–1956) Дичев печели популярност и се утвърждава във фалангата на най-изтъкнатите автори на българската историческа проза. Стефан Дичев съзнателно се насочва към звездните мигове на националното ни Възраждане и към неговите герои, бягайки от пошлостта и скудоумието на съвременното и лансирайки примери на безкористна саможертва и неподправен патриотизъм, така необходими на младите хора и днес.

Още в „За свободата“ Дичев експериментира с модела на романа-епопея, съчетавайки особеностите на историко-документалната хроника с полифонично-плуралистичната визия на художественото повествование. Борбите за национално освобождение са претворени със средствата на приключенското, на екзотичния разказ и екшъна, при което осезаемо

нараства тежестта на комиковия елемент, натоварен и с допълнителен драматичен патос – „Рали“ (1960), „Пътят към София“ (1962), „Младостта на Раковски“ (1962), „Ескадронът“ (1968), „Крепости“ (1974), „Съдбоносната мисия“ (1978), „Среща на силите“ (1978). Увлечението му по героико-приключенската естетика закономерно довежда до провала с „Неуловимият“ (1976), новелистичен вариант на 4 от епизодите на скандално известният ТВ сериал „Демонът на империята“ (1971), в който Левски, като романтичен разбойник, раздава правосъдие и подлудява султановата полиция на цяла Румелия.

Днес е поизбледнял споменът за този гаф, но през 1971 г. фриволно-атрактивното представяне на образа на Апостола предизвика обществен скандал у нас, уязвил чувствително имиджа на твореца. Увлечението му по приключенско-героична фабула минава вече на все по-задан план, за сметка на насочването му към психологическо-драматичния роман, към усложнената сюжетна структура, с дълбинното разкриване на персонажите в условията на екстремно-трагични стълкновения.

Първата успешна крачка в тази насока е романът „В лабиринта“ (1977), а категоричното му завоевание се оказва „Подземията на Сен Жан д'Акр“ от 1988 г.

Стефан Дичев опитва силите си и в областта на очерковата повест – „Първа българска легия“ (1960), в драматургията – „Отвъд отчаянието“ (1978) и „Суровото време“ (1981, за тв театър), както и в киносценаристиката – „Демонът на империята“ (1971), „Рали“ (1978) и „Пътят към София“ (1978), екранизирана от Вили Цанков и Николай Машченко. През 1982 г., с подчертана вещина и много сполучливо, Владислав Икономов екранизира и приключенския му роман за Цариградската конференция – „Среща на силите“. И когато вече всички смятаха, че писателят (ако и да има преводи на английски, немски, руски, испански, полски, чешки, словашки и други езици) се е изчерпил и че няма повече

какво ни да предложи, дойде и най-голямата му изненада със заслуженият му триумф – трилогията „Завоевателят на миражите“ (1993–1994), излязла в цялостен вид през 1999 г., плод на над 20-годишен упорит, къртовски труд над темата.

За Александър Македонски, този образ и сюжет, превърнал се в мечта и блян за множество сериозни автори, са писали и други наши белетристи. Проучил най-основно всички позначими източници и изследвания, свързани с живота на Александър Македонски, осъществил експедиция по стъпките на великите му завоевания, с очудващ ентузиазъм и майсторски овладян професионализъм, характерен за големия творец, Стефан Дичев претворява със замах и мотивиран критицизъм епохата на създаване на Александровата империя, в която бляновете за обединение на античния свят се осъществяват „с огън и меч“, а добрите намерения и желания за социална хармония и разбирателство между народите, водят до утвърждаване на диктатура, първообраз на тоталитарните държави на Ленин, Мусолини, Хитлер, Сталин и Мао. В това се крие евристичната сила на романовата поредица, а сложно и драматично изграденият образ на „завоевателя на миражите“ остава сред най-ценните и представителни достижения на българската историческа проза за всички времена.

За жалост, Стефан Дичев не успя да доведе амбициозния си замисъл над същата поредица до окончателен финал! При работата си над третия му том, той почина на 27 януари 1996 година.

Този мемориално-критичен текст е всъщност част от неосъществената моя беседа с твореца, която трябваше да се случи преди 14 години. Той е и апел-покана към съвременните ни читатели за едно по-вещо вглеждане в стойностите на културното ни минало, за повишаване на интереса им към творчеството на този голям наш белетрист.

Борислав Гърдев

(публикува се със съкращения)